

УДК 338.5

Семчук І.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій
Вінницького навчально-наукового інституту економіки ТНЕУ

Мазур В.Г.

викладач кафедри економіки підприємств і корпорацій
Вінницького навчально-наукового інституту економіки ТНЕУ

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

WAYS OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF MANAGING EXPENSES AT AN ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

У статті визначено сутність поняття «витрати», систематизовано різні підходи до класифікації витрат і на їх основі обґрунтовано класифікацію витрат для цілей управління. Проведено аналіз поелементного складу і структури витрат на виробництво на ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика», щоб визначити головні напрями пошуку резервів залежно від рівня матеріаломісткості, трудомісткості та фондоемності виробництва. Обґрунтовано доцільність створення служби внутрішнього контролю на ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика». Розкрито етапи процесу здійснення внутрішнього контролю витрат підприємства для вдосконалення системи управління витратами у цілому.

Ключові слова: витрати, система управління витратами, контроль витрат, операційні витрати, методи управління витратами.

АННОТАЦИЯ

В статье определена сущность понятия «расходы», систематизированы различные подходы к классификации расходов и на их основе обоснована классификация расходов для целей управления. Проведен анализ поэлементного состава и структуры затрат на производство на ПАО «Винницкая кондитерская фабрика», чтобы определить главные направления поиска резервов в зависимости от уровня материалоемкости, трудоемкости и фондоемкости производства. Обоснована целесообразность создания службы внутреннего контроля на ПАО «Винницкая кондитерская фабрика». Раскрыты этапы процесса внутреннего контроля затрат предприятия для совершенствования системы управления затратами в целом.

Ключевые слова: расходы, система управления затратами, контроль расходов, операционные расходы, методы управления затратами.

ANNOTATION

The article discloses the meaning of the notion "expenses" as well as systematizes different approaches towards the classification of expenses on the basis of which the classification of expenses for managing purposes is justified. The analysis of all the elements and structure of expenses has been carried out at PJSC "Vinnitsa confectionery factory" aimed at outlining the main directions of searching for reserves depending on the level of material supplies, labor potential and funds of a company. The need for creating the department of internal control at PJSC "Vinnitsa confectionery factory" has been justified. The stages of the process of carrying out internal control over company's expenses have been disclosed aiming to improve the system of managing expenses on the whole.

Keywords: expenses, system of managing expenses, control over expenses, operating expenses, methods of managing expenses.

Постановка проблеми. За сучасних ринкових умов господарювання перед підприємствами України стоять завдання підвищення конкурентоспроможності, стабільності й стійкості.

Ефективне управління витратами є надзвичайно важливим, оскільки від величини витрат залежить прибутковість підприємства. У зв'язку із цим існує необхідність у формуванні ефективної системи управління витратами, яка дасть змогу досягти раціонального використання всіх видів ресурсів підприємства та оптимізувати витрати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем управління витратами на підприємстві займалися багато вчених як у нашій країні, так і за кордоном. У своїх роботах різні аспекти проблеми висвітлювали: А.І. Ясінська, Ю.С. Цал-Цалко, А.В. Череп, Т.П. Карпова, С.Ф. Голов, В.М. Панасюк, Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Нападковська, В.В. Лук'янова, В.Ф. Палій, О.С. Бородкін, М.Г. Грецак, М.Г. Чумаченко, Є.Г. Рясних та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відзначаючи цінність отриманих результатів попередніх досліджень, необхідно визнати наявність низки невирішених проблем.

Проблемні питання теоретичного напрямку пов'язані з необхідністю теоретичного обґрунтування сутності поняття «витрати» та різноманітністю підходів до класифікації витрат.

Проблемні питання практичного напрямку пов'язані з необхідністю вдосконалення організації та методики здійснення внутрішнього контролю витрат на підприємстві.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи управління витратами на підприємстві в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження та оцінка ефективності управління витратами є важливою функцією управління господарською діяльністю, оскільки зниження витрат призводить до збільшення рентабельності. Вивчення та аналіз витрат для їх оптимізації є основним чинником зростання прибутку.

Поняття витрат в економічній науці базується на загальній ідеї обмеженості ресурсів і можливості альтернативного використання їх, оскільки вибір певного варіанта виробництва

зумовлює втрату вигод використання відповідних ресурсів найкращим із можливих методів [1, с. 282]. Підприємство будь-якої форми власності під час своєї діяльності здійснює певні витрати (матеріальні, нематеріальні, грошові і трудові ресурси), пов'язані з простим і розширеним відтворенням основних та оборотних засобів, виробництвом і реалізацією продукції, наданням послуг, виконанням робіт, соціальним розвитком колективу тощо.

Ефективне управління витратами відіграє найважливішу роль у процесі відтворення, адже покриття витрат на виробництво продукції дає змогу відновлювати і розширювати масштаб виробництва. Величина прибутку підприємства залежить безпосередньо від його витрат, оскільки витрати впливають на ефективність виробництва, ціноутворення і конкурентоспроможність продукції на ринку. Крім того, вивчення витрат дає змогу прийняти рішення про доцільність функціонування підприємства [2, с. 206].

Розглядаючи витрати як економічну категорію, дослідники з економічної теорії виділяють такі концепції та підходи до розкриття їхньої сутності:

1. маржиналістська (неокласична) і трудова концепції витрат;
2. економічний і бухгалтерський підходи до визначення витрат;
3. класичний (технологічний) та інституційний підходи до визначення природи фірми і витрат;
4. податковий підхід.

Слід зауважити, що в умовах ринкової економіки у формуванні ціни і, відповідно, доходів підприємств не менш важливу роль відіграють такі фактори, як попит, пропозиція, конкуренція тощо (на всіх етапах суспільного відтворення).

Отже, розглядаючи витрати як об'єкт управління та контролю, доцільно під витратами розуміти вартісне вираження абсолютної величини споживаних ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети.

В економічній теорії та практиці господарювання використовують різні системи обліку витрат виробництва, їх групування за окремими ознаками тощо. Це значною мірою ускладнює процеси дослідження ефективності управління витратами, вимагає дотримання певних правил, насамперед зіставності результатів обліку і розрахунків величини витрат у часі, за методами розрахунків, повнотою їх обліку тощо.

Методологія та методика дослідження ефективності управління витратами повинна базуватися насамперед на обґрунтованій та цілеспрямованій класифікації витрат за певними ознаками, що дасть змогу забезпечити виокремлення різновидів витрат залежно від установлення цілей обліку на підприємстві та сформулювати базу для планування, контролювання і регулювання відповідних пріоритетних груп витрат [3, с. 219]. Ефективне управління витратами є

надзвичайно важливим, оскільки від величини витрат залежить прибутковість підприємства. У зв'язку із цим існує об'єктивна необхідність у формуванні ефективної системи управління витратами, яка дасть змогу досягти економії ресурсів та забезпечити стабільну рентабельність діяльності суб'єкта господарювання. Зростання ролі нових технологій у світі висуває нові вимоги до системи управління витратами як на рівні держави, так і на рівні підприємств.

Систематизувавши підходи вчених до класифікації витрат, вважаємо за доцільне запропонувати класифікацію витрат підприємства для потреб управління. Дана класифікація витрат містить оптимальну кількість ознак, у тому числі ознаку для контролю і регулювання (табл. 1).

Класифікація є могутнім засобом пізнання суті, призначення, змісту, ступеня відмінності складників витрат та інших важливих їх рис. Класифікація повинна бути вихідним підґрунтям, що забезпечить реалізацію економічних завдань підприємства на високому рівні. Таким чином, головне призначення даної класифікації – підготовка інформації для аналізу витрат і прийняття управлінських рішень.

Управління витратами означає вдосконалення управління всіма аспектами діяльності підприємства. Відповідно, система управління витратами буде ефективною лише тоді, якщо будуть враховані особливості кожного підприємства, охоплені всі процеси, що здійснюються підприємством. Ефективне управління витратами повинно передбачати зменшення й усунення тих витрат, які не є доцільними, результативними для підприємства, тобто які не сприяють збільшенню обсягів виробництва і реалізації продукції, отриманню цільового розміру прибутку.

Розглянемо фінансово-господарську діяльність ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика» для виявлення особливостей управління витратами на даному підприємстві та визначення шляхів підвищення ефективності управління витратами на підприємстві [4].

Враховуючи, що під час побудови системи управління витратами визначальними є технологічні й організаційні особливості підприємства. З'ясовано, що організаційна структура ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика» побудована по принципу лінійно-функціональної організаційної структури, яка базується на розподілі повноважень та відповідальності за функціями управління і прийняття рішень. Кондитерське підприємство містить у своєму складі цехи різного функціонального призначення залежно від того, який асортимент продукції виготовляє. Основні ризики в діяльності ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика» полягають у зниженні купівельного попиту на кондитерські вироби на ринку України, скороченні поставок готової продукції до країн ближнього зарубіжжя, зростанні цін на енергоносії, сировину і матеріали, що, своєю чергою, впливає на зростання витрат підприємства.

Таблиця 1

Класифікація витрат для цілей управління

№ з/п	Класифікаційні ознаки	Витрати
1	2	3
1	Для визначення собівартості і фінансового результату	Вичерпані та невичерпані витрати
		Витрати на продукцію та витрати періоду
		Прямі та непрямі витрати
		Основні та накладні витрати
2	Для прийняття управлінських рішень	Релевантні та нерелевантні витрати
		Постійні та змінні витрати
		Маржинальні та середні витрати
		Дійсні та альтернативні витрати
3	Для контролю і регулювання	Контрольовані витрати
		Неконтрольовані витрати

Таблиця 2

Аналіз витрат на виробництво за економічними елементами ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика» за 2014–2016 рр., тис. грн.

Елементи операційних витрат	2014 р.		2015 р.		2016 р.		Зміна питомої ваги порівняно з	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	2015-2014	2016-2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Матеріальні затрати	38318	5,84	57777	7,91	187018	24,52	+2,07	+16,61
Витрати на оплату праці	156379	23,84	229562	31,44	242925	31,85	+7,6	+0,41
Відрахування на соціальні заходи	55803	8,51	55390	7,58	51428	6,74	-0,93	-0,84
Амортизація	146953	22,40	183149	25,08	232133	30,44	+2,68	+5,36
Інші операційні витрати	258594	39,42	204388	27,99	49101	6,44	-11,43	-21,55
Разом	656047	100,0	730266	100,00	762605	100,00		

Джерело: проаналізовано на основі фінансової звітності ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика»

Проведений аналіз поелементного складу і структури витрат на виробництво дав можливість накреслити головні напрями пошуку резервів на ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика» залежно від рівня матеріаломісткості, трудомісткості і фондоемності виробництва (табл. 2).

Основна частка витрат ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика» припадає на витрати з оплати праці та амортизацію, отже, цим елементам необхідно приділити особливу увагу під час виявлення резервів зниження собівартості.

Визначено, що підприємство має потребу в найближчі десять років оновити частину основних засобів або закупити більш досконале обладнання для зменшення витрат зі зносу основних засобів.

Враховуючи, що значну частку в структурі витрат виробництва займає оплата праці, необхідним є зниження трудомісткості продукції, що випускається, зростання продуктивності праці, скорочення чисельності адміністративно-обслуговуючого персоналу.

Зниження трудомісткості продукції, зростання продуктивності праці можна досягти різними способами. Найбільш важливі з них – механізація та автоматизація виробництва, розроблення і застосування прогресивних високо-

продуктивних технологій, заміна та модернізація застарілого обладнання, підвищення якості сировини, вдосконалення організації праці і виробництва, підвищення виробничої кваліфікації, поліпшення характеру і умов праці, стимули, мотиви і спонукання до трудової діяльності.

Одним зі шляхів підвищення ефективності управління витратами на підприємстві є вдосконалення організації та методики здійснення внутрішнього контролю витрат на підприємстві.

На думку Л.В. Нападовської, внутрішній контроль як функція управління є засобом зворотного зв'язку між об'єктом управління й органом управління, інформуючи про дійсний стан об'єкта та фактичне виконання управлінських рішень [5, с. 124].

Організація на підприємствах системи внутрішнього контролю забезпечує керівництво інформацією про дійсний фінансовий стан підприємства, а також дасть змогу окреслити шляхи зменшення собівартості продукції й підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок установлення відхилень від бажаних значень витрат і причин їх виникнення.

Організація внутрішнього контролю на підприємстві повинна здійснюватися з урахуванням факторів, що на неї впливають: орга-

нізаційно-правової форми діяльності; форми власності; видів і розмірів діяльності; наявності достатніх фінансових ресурсів і матеріальної бази; організаційної структури підприємства.

На ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика» доцільно створити службу внутрішнього контролю. Причиною цього є наявність на підприємстві протягом 2016 р. непродуктивних витрат, таких як штрафні санкції і компенсації за порушення законодавства, в розмірі 335 тис. грн. Окрім того, досліджуване підприємство велике за розміром, має достатньо фінансових ресурсів і матеріальної бази та складну організаційну структуру.

Таким чином, запропоновано організацію служби внутрішнього контролю на підприємстві здійснювати в такому порядку (рис. 1).

Завданням внутрішнього контролю є перевірка господарських операцій у виробничих об'єктах для недопущення перевитрат матеріальних і фінансових ресурсів, виконання виробничих і фінансових планів, раціонального використання робочої сили, впровадження прогресивних методів праці і технологій у бригадах, дільницях, цехах та інших виробничих підрозділах, забезпечення збереженості засобів і товарно-матеріальних цінностей, раціонального використання сировини і паливно-енергетичних ресурсів, випуску продукції, що має попит на ринку.

Обґрунтовано для досліджуваного підприємства методичні прийоми та способи, які можна використовувати для здійснення внутрішнього контролю витрат на підприємстві. Розкрито основні етапи процесу здійснення внутрішнього контролю витрат підприємства (рис. 2).

Під час здійснення внутрішнього контролю витрат підприємства велике значення належить підрахунку витрат на виробництво для формування прибутку і, отже, для оподаткування і сплати дивідендів власникам. Помилки, пов'язані з підрахунком витрат на виробництво, можливі на будь-якому етапі господарських відносин – від моменту підписання господарського договору до оформлення акту про виконання робіт, тому під час формування програми внутрішнього контролю витрат виробництва необхідно визначити ті моменти виробничого циклу, на які слід звернути увагу під час перевірки:

- випуск готової продукції;
- визначення собівартості виробленої продукції;
- об'єкти калькулювання [6, с. 328].

Висновки. Визначено, що поняття «витрати» певним чином пов'язане з поняттям «ресурси», тому що будь-яка діяльність підприємства неможлива без витрат ресурсів. Спочатку мають місце витрати ресурсів, а потім – результати, пов'язані із цими витратами. Таким чином,

Рис. 1. Створення служби внутрішнього контролю

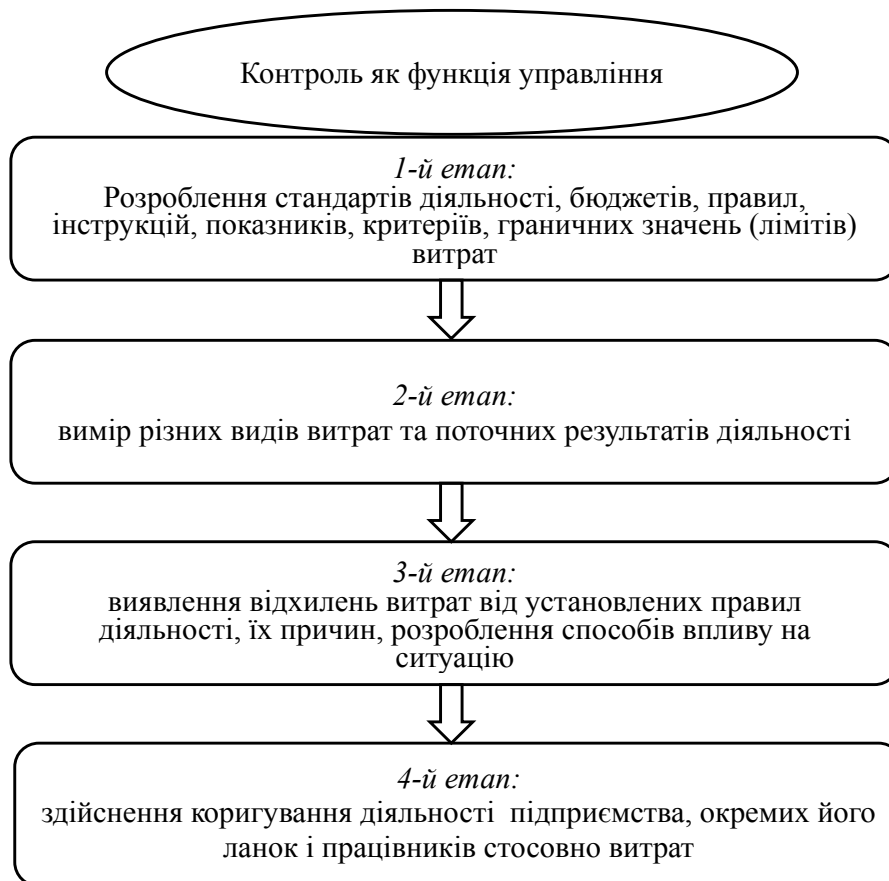

Рис. 2. Етапи процесу здійснення внутрішнього контролю витрат підприємства

доцільно під витратами розуміти вартісне вираження абсолютної величини споживаних ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети.

Вдосконалено класифікацію витрат підприємства для цілей управління, що містить оптимальну кількість ознак, розкриває цільове призначення та економічний зміст окремих видів витрат. Відповідно, необхідно класифікувати витрати за такими напрямками: для визначення собівартості і фінансового результату, для прийняття управлінських рішень та для контролю і регулювання.

Розглянуто фінансово-господарську діяльність ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика» для виявлення особливостей управління витратами на даному підприємстві та визначення шляхів підвищення ефективності управління витратами на підприємстві. Здійснивши аналіз витрат на виробництво за економічними елементами та виявивши, що основна частка витрат ПАТ «Вінницька кондитерська фабрика» припадає на витрати з оплати праці та амортизацію, визначено способи зниження трудомісткості продукції та зростання продуктивності праці на підприємстві.

Обґрунтовано доцільність створення служби внутрішнього контролю на ПАТ «Вінницька

кондитерська фабрика», що зумовлене економічною ефективністю такого заходу, а вигоди від запровадження в організаційну структуру підприємства нового підрозділу перевищать витрати, що здійснюються на організацію діяльності служби внутрішнього контролю. Розкрито основні етапи процесу здійснення внутрішнього контролю витрат підприємства для вдосконалення системи управління витратами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Економічна теорія: Політекономія: підручник / За ред. В.Д. Базилевича; 6-е вид., перероб. і доп. К.: Знання-Прес, 2007. 719 с.
2. Філіп Л.В. Економічний зміст і класифікація витрат. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2011. № 36. С. 206–211.
3. Дідик А.М., Гнатів С.Б. Класифікація витрат для цілей управлінського та бухгалтерського обліку. Логістика. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2007. № 594. С. 219–228.
4. Офіційний web-сайт ДП «Кондитерська корпорація «Росшен». URL: <http://www.roshen.com/ukr>.
5. Нападовська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль у ринковій економіці: монографія. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. 224 с.
6. Труфіна Ж.С. Внутрішній контроль як один з механізмів формування управління витратами виробництва. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2013. Вип. 2. С. 327–331.